

ЗБІРНИК НАУКОВИХ ПРАЦЬ

II Всеукраїнської науково-практичної конференції
студентів, аспірантів та молодих науковців
«СУЧАСНИЙ МАСОВОКОМУНІКАЦІЙНИЙ ПРОСТІР:
ІСТОРІЯ, РЕАЛІЇ, ПЕРСПЕКТИВИ»

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
СУМСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ФАКУЛЬТЕТ ІНОЗЕМНОЇ ФІЛОЛОГІЇ ТА СОЦІАЛЬНИХ КОМУНІКАЦІЙ
КАФЕДРА ЖУРНАЛІСТИКИ ТА ФІЛОЛОГІЇ

ЗБІРНИК НАУКОВИХ ПРАЦЬ

II Всеукраїнської науково-практичної конференції
студентів, аспірантів та молодих науковців
«СУЧАСНИЙ МАСОВОКОМУНІКАЦІЙНИЙ ПРОСТІР:
ІСТОРИЯ, РЕАЛІЇ, ПЕРСПЕКТИВИ»

Суми, 25–26 травня 2023 р.

УДК 007 : 304 : 070

3641 **Збірник наукових праць** II Всеукраїнської науково-практичної конференції студентів, аспірантів та молодих науковців «Сучасний масовокомунікаційний простір: історія, реалії, перспективи». Суми : Сумський державний університет, 2023. 114 с.

До збірника увійшли наукові дослідження молодих науковців, аспірантів та студентів, учасників II Всеукраїнської науково-практичної конференції студентів, аспірантів та молодих науковців. Дослідження пов'язані з комплексною програмою науково-дослідних робіт СумДУ, безпосередньо з науковим напрямом досліджень кафедри журналістики та філології у межах теми «Сучасний масовокомунікаційний простір: історія, реалії, перспективи».

Для викладачів, учителів, науковців, аспірантів, докторантів, студентів та інших зацікавлених осіб.

3641 **Collection of scientific works** of the II All-Ukrainian scientific and practical conference of students, postgraduates and young scientists «Contemporary mass communication space: history, realities, prospects». Sumy : Sumy State University, 2023. – 114 p.

The collection includes scientific materials of young scientists, postgraduates and students, participants of the II All-Ukrainian scientific and practical conference of students, postgraduates and young scientists. The studies are related to the comprehensive program of research works of Sumy State University, directly with the scientific direction of research of the department of journalism and philology within the framework of the topic «Contemporary mass communication space: history, realities, prospects».

For lecturers, teachers, scientists, graduate students, doctoral students, students and other interested persons.

РЕДКОЛЕГІЯ: *Володимир Садівничий*, д-р наук із соц. комунік., голова; *Ірина Жиленко*, д-р філол. наук, заст. голови; *Тетяна Ковальова*, канд. наук із соц. комунік.; *Інна Сипченко*, канд. наук із соц. комунік.; *Ярослав Яненко*, д-р наук із соц. комунік.

EDITORS: *Volodymyr Sadivnychy*, D. Sc. (Social Communications), head; *Iryna Zhylenko*, D. Sc. (Philology), deputy head; *Tetiana Kovalova*, PhD (Social Communications); *Inna Sypchenko*, PhD (Social Communications); *Yaroslav Yanenko*, D. Sc. (Social Communications).

*Матеріали друкуються в авторській редакції.
The materials are printed in the author's editorial office.*

© Автори наукових публікацій, 2023.
© Сумський державний університет, 2023.

ІЗ ВДЯЧНІСТЮ ГЕРОЯМ:

**солдатам та офіцерам Збройних Сил України,
територіальної оборони та добровольчих формувань
за можливість в умовах війни
проводити навчальний процес та займатися наукою!**

**ВІРИМО В УКРАЇНУ!
БУДУЄМО ОСВІЧЕНУ УКРАЇНУ!**

РОЛЬ ЗМІ У ПРОЦЕСІ ВЕДЕННЯ АНТИРОСІЙСЬКОЇ ІНФОРМАЦІЙНО-ПСИХОЛОГІЧНОЇ КАМПАНІЇ

Костянтин Родченко,
магістрант, Сумський державний університет

Досліджено явище інформаційної війни, складової інформаційно-психологічних операцій в Україні та роль ЗМІ у цих процесах. На основі матеріалів УНІАН на конкретну воєнну тематику було виявлено антиросійську інформаційно-психологічну кампанію щодо російської мобілізації, яка може слугувати прикладом українським ІПСО у відповідь на ворожі. Порушується проблема інформаційної захищеності та національної безпеки нашої держави.

Ключові слова: інформаційна війна, масмедіа, інформаційно-психологічна операція (ІПСО), інфопростір, інформаційно-комунікаційні технології (ІКТ).

THE ROLE OF THE MEDIA IN THE PROCESS OF ANTI-RUSSIAN INFORMATION AND PSYCHOLOGICAL CAMPAIGN

Kostiantyn Rodchenko,
master's student, Sumy State University

The phenomenon of information war, a component of informational and psychological operations in Ukraine, and the role of mass media in these processes have been studied. On the basis of a selection of UNIAN journalistic materials on a specific military topic, an anti-Russian information and psychological campaign regarding Russian mobilization was revealed, which can serve as an example of the response of the Ukrainian IPSO to the enemy. The problem of information security and national security of our country is being raised.

Keywords: information war, mass media, information and psychological operation (IPSO), infospace, information and communication technologies (ICT).

Актуальність роботи полягає в тому, що, враховуючи прозорий досвід повномасштабного вторгнення РФ в Україну із залученням у розвиток воєнних дій засобів інформаційної війни та сучасних ЗМІ, виникає потреба дослідження цього аспекту для подальшого його напрацювання, удосконалення й застосування набутого досвіду, виключно за принципом самозахисту. Адже протидія психологічним операціям, атака у відповідь та захист інфопростору України стає одним із найважливіших, першочергових завдань у протиборстві з ворогом.

Мета роботи – простежити реакцію українських ЗМІ на російські ІПСО та відслідкувати журналістський контент у масмедійній площині, націлений на захист українського інфопростору та ураження російської інформаційної системи.

Об'єктом дослідження є публікації воєнно-тематичного наповнення сайту УНІАН. *Предмет дослідження* – антиросійська інформаційно-психологічна кампанія.

Предтечею виникнення ІПСО для ведення інформаційних війн можна назвати розвиток інформаційно-комунікативних технологій (ІКТ). Н. Ю. Фоміних вважає, що поняття ІКТ є неоднозначним, і в узагальненому вимірі трактує його як «сукупність різноманітних технологічних інструментів і ресурсів, які використовуються для забезпечення процесу

комунікації та створення, поширення, збереження та управління інформацією» [1]. До вищезазначених технологій авторка відносить комп'ютери, мережу «Інтернет», радіо- та телепередачі, а також телефонний зв'язок. Такі тенденції не можуть не позначатися на журналістиці, видавничій справі та редагуванні, рекламній діяльності. Оцифровування традиційних установ і методів праці сприяє виготовленню поточного матеріалу і подачі цього продукту іншим каналом зв'язку – Всесвітньою мережею. Саме тому формати сучасної журналістики диктують радикальну трансформацію виробництва, обробки та передачі даних. На підтвердження цієї тези приведемо результати дослідження агентства Isobar Ukraine у 2018 році, яке демонструє, як саме діджиталізація як частина глобальних змін впливає на процеси в країні. Дослідники дійшли висновку, що на відміну від традиційних, інтернет – єдині медіа, популярність яких зростає серед населення. Його охоплення виросло до 73 %, або 23 млн користувачів на місяць [2]. Ідеться про використання новітніх медіа у всіх сферах громадського життя.

Логічно стверджувати, що сучасна аудиторія ЗМІ знаходить інформацію будь-де. Враховуючи низький рівень медіаграмотності, суспільство потерпає від маніпуляції інформацією, що перешкоджає здоровому глузду або навіть створює загрозу людському життю. Таким чином, аудиторія несвідомо стає учасницею інформаційних війн та інших дотичних психологічних операцій, пов'язаних із використанням ІКТ. Саме тому інформація як комплекс відомостей та знань про навколишній світ, методику її передачі (сучасні технології), а також процедура її поширення (ЗМІ) стають найважливішим інструментом функціонування суспільства та, на жаль, можливістю для розповсюдження маніпулятивних ПІСО. В. О. Жадько та інші науковці трактують поняття інформаційної війни як «...найвищий рівень інформаційного протистояння, спрямований на розв'язання суспільно-політичних, ідеологічних, а також національних, територіальних та інших конфліктних ситуацій між державами, народами, націями, класами й соціальними групами, транснаціональними корпораціями шляхом широкомасштабної реалізації способів і методів інформаційного насильства (інформаційної зброї)». Вони також наголошують на тому, що «інформаційна війна переслідує глобальну мету: повалення уряду, зміну політико-правового режиму, інспірування громадянської війни як джерела перманентного хаосу і, відповідно, контрольованого суб'єктом управління даним хаосом». Згідно з цим, дослідники сходяться на думці, що «інформаційна війна не є обмеженою у просторово-часовому форматі, адже її мета полягає у встановленні керованого примусового алгоритму управління через застосування засобів інформаційної війни» [3, с. 33].

Так само Г. Г. Почепцов пропонує розмежовувати інформаційну війну і смислово, спираючись на те, що перша базується на фактах, моментальному результаті; а друга – на інтерпретаціях, розрахованих на довготривалий період. Відповідно до цього, Почепцов виділяє характерні риси смислових війн: базовий інструментарій – реінтерпретація; охоплення не одного

сегмента населення, а всіх; більший інтерес не до факту, а до його переосмислення; мета – створити для людини власний апарат відторгнення неправильних інтерпретацій [4, с. 23]. Отже, Почепцов вважає, що інформаційна і смислова війни мають спільні корені, але різну спрямованість. У випадку інформаційної війни центр уваги тяжіє до інформаційних потоків; у разі смислової – до когнітивних процесів. Відмінність також полягає у тому, що смислова війна вибудовує нові механізми мислення, у той час як інформаційна війна використовує наявні та відпрацьовані механізми. Відповідно, до кожних із випадків має будуватись різний підхід спротиву [4, с. 23-24]. Таким чином, саме через ЗМІ у суспільстві формують позитивне чи негативне ставлення до зовнішньої та внутрішньої політики держави, її іміджу. Створюються хибні культурологічні ідеї та пропагування чужих, нав'язаних моральних цінностей.

Досліджуючи базову методологію сучасних інформаційних війн, О. В. Курбан зазначає, що головним методом є маніпуляція. Маніпулятивний метод він охарактеризував як «засіб психологічного впливу, що застосовується задля прихованого проникнення у психіку жертв з метою занесення цілей, бажань, намірів, відносин або установок маніпулятора» [5, с. 55]. Отже, це свідомо поведінка, планомірні, приховані психологічні заходи для досягнення бажаної мети, якими користується безпосередньо маніпулятор. Продовжуючи вивчення аспектів інформаційної війни, дослідник наголошує на тому, що «...головним форматом здійснення інформаційних протистоянь є поняття інформаційна зброя або інформаційна атака». Останнє, вважає О. В. Курбан, розуміють як здійснення тимчасового або остаточного виведення з ладу систем та підрозділів противника, що відповідає за процеси управління та інформування. На думку науковця, «головною метою інформаційної атаки є отримання суттєвих переваг у реальному військовому, економічному або політичному протистоянні» [5, с. 55].

Реалії сьогодення «оголюють» інформаційні атаки як ніколи раніше. Переважно це спричинено тим, що інформація як зброя може нанести колосальні негативні наслідки для держави, що перебуває у стані війни і звести усі досягнення на фронті нанівець. Тому виявлення та спростування ворожих інформаційних операцій та проведення ідентичних кампаній у відповідь постає першочерговим завданням у протиборстві на інформаційному фронті з ворогом. У якості прикладу наведемо публікацію, в якій М. Подоляк у Twitter, керуючись здоровим глуздом, коментує ситуацію з виведенням окупантами своїх військ з Херсону: «...Україна звільняє території, спираючись на дані розвідки, а не зрежисовані телевізійні заяви» [6]. Заява російського командування, ймовірно, мала бути частиною ПСГО, щоб створити хибне враження про справжні наміри, але, на щастя, факт відступу росіян все ж таки підтвердився, однак коментар Подоляка мав демонструвати першу реакцію кожного громадянина України на інформацію, яку поширює ворог, адже коли рф оголошує одне, то вона здатна вчинити зовсім інше. Українцям варто вчитися фільтрувати подібну інформацію, керуючись «холодною головою», тобто бути максимально

критичним та аналізувати будь-які новини, що просуваються ворожими масмедіа. І перш за все – не поширювати щось подібне без підтвердження від офіційного українського джерела інформації.

На момент проведення дослідження найбільш резонансною подією, що ширилася в українському медіапросторі, була офіційно оголошена Путіним мобілізація в рф. Ба більше, слід додати, що взимку також нарощувалися новини, які стосувались нової хвилі мобілізації в рф. А російськими медіа систематично ширилася інформація, яка наразі виявилась інформаційним шантажем та ІПСО – мова йде про повторний, масштабний російсько-білоруський напад на Київ та/або західну Україну з території Білорусі – маріонетки Кремля.

Стосовно мобілізації восени 2022 року. 21 вересня Путін підписав указ про часткову мобілізацію. Ця подія спричинила величезний новинний потік. І якщо деякі з дописів УНІАН мали на меті проінформувати українців, проаналізувати вплив цього рішення на хід війни, то інші носили антиросійський характер. Ці дописи були зібрані в єдину, систематичну інформаційно-психологічну кампанію проти росії, щоб показати росіянам їхню приреченість у разі мобілізації сухими фактами і жартами. Такі новини вкотре ілюструють брехливість російської влади, її ставлення до протестів та заходи з перетворення громадян рф на невіїзних. Кампанія доводить фальшивість «частковості», адже мобілізують навіть непридатних до служби за станом здоров'я.

Загалом антиросійська кампанія тривала з 20 вересня по 13 листопада. Ми виявили і проаналізували 42 дописи із 285 матеріалів з поміткою «мобілізація» в заголовках на сайті УНІАН. Максимальної інтенсивності кампанія досягла в період з 21 по 29 вересня. Причому найбільше згадок про мобілізацію було саме у день її проголошення – 21 вересня (52 згадки). У період максимальної інтенсивності спостерігається різкий спад кількості згадок, далі кампанія спадає поступово. Ці дані проілюстровано відповідним графіком інтенсивності (див. рис. 1).

Рисунок 1. Графік інтенсивності антиросійської кампанії

Висновки. Проаналізовані медіатексти в УНІАН на тему мобілізації восени 2022 р. містили в собі елементи антиросійської ІПСО, спрямованої як на міжнародну спільноту, так і на власне росіян і проти влади їхньої країни. Незважаючи на різкий спад кількості новин на тему мобілізації, майже кожного дня публікувалися матеріали з елементами виявленої антиросійської кампанії. Публікації УНІАН мали на меті поширити ІПСО про всеосяжність мобілізації (кількість та відсутність медичних протипоказань), брехливість влади, паніку серед росіян, відсутність підготовки і спорядження і неминучу смерть у випадку прибуття на українську землю. Усі ці заходи спонукали росіян втікати, здаватися в полон або протестувати проти влади. Відібрані публікації, що були проаналізовані на предмет ІПСО, можна з'єднати в суцільну антиросійську інформаційно-психологічну компанію спротиву російській дезінформаційній системі. Тобто від поодиноких публікацій, що трапляються в інфопросторі – до масованих, розважливих та систематичних інформаційних кампаній щодо спростування та відзеркалення російських інфоатак, розробленими спільними зусиллями українських медіа та у тісній співпраці з генштабом ЗСУ та верхівкою влади. Ми маємо верховне суверенне право застосувати такий метод боротьби, адже метою сучасної російської агресії є руйнація та моральний розбрат Збройних сил та цивільного населення. Під загрозою стає фактичне існування нашої державності та цілісність життя кожного українця. Головне, що варто розуміти кожному – це те, що у швидкому потоці інформації розпізнати дезінформацію, що розповсюджується у межах інформаційної війни, буває дуже складно. У такому випадку, для ефективної боротьби, спротиву та захисту особового складу ЗСУ і загалом української нації від ворожого інформаційно-психологічного впливу, важливою необхідністю є розуміння нами природи та характеру ворожих ІПСО. Тому ми, громадяни суверенної нації, на професійно-науковому рівні маємо виробляти більш ефективні методи вдосконалення засад національної безпеки та інформаційно-національного спротиву налаштованих на відзеркалення інформаційних кампаній і ураження російської інформаційної системи у відповідь заради перемоги, самозахисту та виживання нашої української нації в цілому.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Фоміних Н. Ю. Сутність поняття „інформаційно-комунікаційні технології” та їх значущість на сучасному етапі інформатизації освіти. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах* : зб. наук. пр. / наук. ред. Сущенко Т. І. та ін. Запоріжжя, 2009. Вип. 5 (58). С. 396–400. URL : <http://surl.li/jgbzl>
2. Месенджери витісняють соцмережі – дослідження Isobar Ukraine. *Детектор медіа*. URL: <http://surl.li/jgbzpz>

3. Гібридна війна і журналістика. Проблеми інформаційної безпеки: Навчальний посібник // В. О. Жадько, О. І. Клименко, П. П. Куляс та ін. Київ: НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2018, 357 с. URL : <http://surl.li/jgbzu>
4. Почепцов Г. Г. Смыслові та інформаційні війни / Г. Г. Почепцов // *Інформаційне суспільство*. 2013. Вип. 18. С. 2127. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/is_2013_18_6
5. Курбан О. В. Сучасні інформаційні війни у мережевому он-лайн просторі: навчальний посібник. Київ: ВІ КНУ ім. Т. Шевченка, 2016, 292 с.
6. Подоляк М. Twitter. «Дії говорять гучніше за слова. Україна не бачить ознак того, що Росія залишає Херсон без бою. У місті зберігається значна частина ru-угруповання, в регіон стягуються додаткові резерви. Україна звільняє території, спираючись на дані розвідки, а не зрежисовані телевізійні заяви», 2022. URL: <http://surl.li/jgcah>